

Секція 1. Інноваційні технології ефективного виробництва та маркетинг аграрної продукції

УДК 636.32/.38:001(477)

В ПАМ'ЯТЬ ПРО ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО В ГАЛУЗІ ЗООТЕХНІЇ ПРОФЕСОРА ШУВАЄВА ВАСИЛЯ ТИХОНОВИЧА

Братчик А. Г., директор наукової бібліотеки (Дніпровський державний аграрно-економічний університет) E- mail: bratshyk.a.h@dsau.dp.ua

Похил В. І., к. с.-г. н., доцент, завідувач кафедри технології виробництва продукції тваринництва (Дніпровський державний аграрно-економічний університет) [ORCID: 0000-0002-2994-879X](https://orcid.org/0000-0002-2994-879X)

E- mail: pokhyl.v.i@dsau.dp.ua

***Анотація.** Стаття присвячена 100- річчю з дня народження видатного селекціонера, генетика, вченого у галузі вівчарства професора Василя Тихоновича Шуваєва. Розглянуто основні етапи його життя, науково-дослідну, педагогічну, організаційну та громадську діяльність доктора сільськогосподарських наук, професора, відомого вченого і педагога, засновника наукової школи «Кросбредне й спеціалізоване м'ясне вівчарство» В. Т. Шуваєва.*

Відображено основні надбання його наукової діяльності та висвітлено роль в організації наукової школи, досліджень з обґрунтування, розробки і впровадження в галузі тваринництва, зокрема, вівчарства. Він є співавтором та автором багатьох порід овець. Як талановитий педагог, він вміло передавав свої знання студентам Дніпропетровського СГІ, нині Дніпровського державного аграрно-економічного університету. Більшість теоретичних наукових розробок використовуються і понині у дослідженнях наукової школи його послідовників.

Ключові слова: професор Шуваєв В. Т., м'ясо-вовнові породи овець з кросбредною вовною, репродуктори м'ясних порід овець, наукова школа, наукові знання.

У січні 2023 р. наукова спільнота вшанувала пам'ять видатного вченого Шуваєва Василя Тихоновича : 100- річчя з дня його народження. Народився він 1 січня 1923 року у селі Михайлівка Балкашинського району

Цілиноградської (нині Акмолинської області, Казахстан) у сім'ї селянина. У 1941 році, закінчивши середню школу, розпочав трудову діяльність на посаді нормувальника відділу організації праці Концрадського рудника, м. Балхаш, Карагандинська обл. (Казахстан). У 1946 році поступив, а у 1951 році закінчив з відзнакою Алма-Атинський зооветеринарний інститут (Казахстан) за спеціальністю «зоотехнія». Наукову діяльність розпочав ще у студентські роки. З перших кроків він виявив себе як дослідник, тож після закінчення навчального закладу як сумлінному і допитливому фахівцю, йому було запропоновано працювати асистентом на кафедрі тваринництва Омського ветеринарного інституту, де він плідно поєднував педагогічну роботу з науковими дослідженнями.

При його безпосередній участі було створено у сільськогосподарському підприємстві визначне по селекційному значенню і продуктивності стадо червоної степової породи, що дозволило перевести колективне господарство з товарного у племінний завод. За селекційними дослідженнями цього стада Василем Тихоновичем успішно захищена кандидатська дисертація на здобуття ступеня кандидата сільськогосподарських наук, яку він успішно захистив у 1958 р.

З 1960 року по 1978 року він працював в Акмолинському сільськогосподарському інституті на посаді доцента, завідуючого кафедрою розведення і генетики сільськогосподарських тварин, яка була створена під його керівництвом. Василь Тихонович завжди відстоював свої ідеї й погляди. Це дуже ріднило і об'єднувало його з викладачами і студентами, де всі його вважали лідером колективу. Він був також членом Координаційної ради з вівчарства Міністерства сільського господарства Казахської РСР. Вдосконалюючи і втілюючи свої селекційно-наукові розробки в 5-ти радгоспах Акмолинської області, він шляхом складного багатопорідного схрещування створив великий масив кросбредних овець. Ці наукові розробки стали основою підготовки і успішного захисту у 1973 році докторської дисертації на тему «Методи створення напівтонкорунного (кросбредного)

м'ясо-вовнового вівчарства в Північному Казахстані». У 1974 році йому присвоєно вчене звання професора по кафедрі розведення і генетики сільськогосподарських тварин.

Отримавши запрошення від керівництва Дніпропетровського СГП, Василь Тихонович згодився на цей переїзд та був забезпечений житлом. У 1978 р. він очолює кафедру спеціального тваринництва на зооінженерному факультеті ДСПГ. Плідна і різнобічна діяльність надала можливість втілення його мрій на улюбленій науковій ниві - розвитку вівчарства у степовій зоні України.

Розвиток наукової діяльності Василя Тихоновича розпочався саме в ДСПГ. Тут він не тільки створив наукову школу зі своїх однодумців, а й завдяки його високій працездатності і організованості, втілює свої широкомасштабні наміри по підняттю галузі вівчарства в регіоні Степу України. На основі отриманих експериментальних і науково-виробничих результатів наукових досліджень, він розробив теоретичні підвалини вивчення селекційних ознак при багатопородному схрещуванні у кросбредному вівчарстві, розвиваючи нове напрямлення у теорії і практиці селекції тонкорунного і напівтонкорунного вівчарства.

Багато уваги Василь Тихонович приділяє впровадженню науки. Основні напрями досліджень пов'язані з розробкою і впровадженням у виробництво прийомів і методів створення скороспілих м'ясо-вовнових овець та передового досвіду в господарствах України. За період наукової діяльності Василем Тихоновичем було виведено різні породи овець, Так, у колгоспі «Вперед» Новомосковського району Дніпропетровської області був виведений новий український внутрішньопородний тип овець радянської м'ясо-вовнової породи, який затверджений наказом Державної комісії Ради Міністрів СРСР № 233 від 19 грудня 1990 року. У 1991 році у Державному реєстрі селекційних досягнень було затверджено Новий український внутрішньопородний тип овець радянської м'ясо-вовнової породи. За селекційні досягнення зі створення українського типу м'ясо-вовнових овець

В. Т. Шуваєв отримав авторське свідоцтво Міністерства МСГ СРСР № 5239 від 20 лютого 1991 року.

Завдяки натхненній праці колективу наукової школи під керівництвом Василя Тихоновича у 1996 році в ДПЗ «Руно» Дніпропетровської області створено репродуктор чистопородних Новозеландських кориделів, у 2000 році – апробовано новий Дніпропетровський тип асканійської м'ясововнової породи з кросбредною вовною, а у 2007 р. затверджено дніпропетровський тип Асканійської м'ясововнової породи овець з кросбредною вовною; також створено репродуктор м'ясних порід овець Олібс, Тексель, Шароле (2005 р.).

Значну наукову роботу В.Т. Шуваєв успішно поєднував з педагогічною. Колеги, які працювали поряд з ним, характеризували Василя Тихоновича як ерудованого педагога, а його лекції відзначались суворою науковістю, новизною матеріалу та оригінальністю надання матеріалу. Він був видатним організатором науки, з його ініціативи, об'єднавши зусилля науковців інституту, вчених науково-дослідних установ та виробничників регіону ним було започатковано у 1982 році наукову школу генетиків-селекціонерів «Кросбредне й спеціалізоване м'ясне вівчарство». Завжди мав власне бачення вирішення наукових питань, щедро ділився набутими знаннями і досвідом з колегами та студентами, йому вдавалося зі дбайливістю і турботою відноситися до талановитої молоді, яку він залучав до активної наукової діяльності. Під його керівництвом підготовлено 7 докторських дисертацій (Світличний І. А., Чортонбаєв Т. Д., Байбугенов К. Н., Казіханов Р. К., Монастир'ова Т. А., Єсенєєв Т. У., Микитюк В. В.) та 29 кандидатських дисертацій (к. с.-г. н.: Казіханов Р. К., Байбугенов К. Н., Москаленко О. М., Єпіфанова Д. Ф., Таг А. І., Дак О.Ф., Алдабергенов Г. Ч., Монастир'ова Т. А., Бексеїтов Т. К., Чортонбаєв Т. Д., Арсент'єв В. О., Класен В. К., Микитюк В. В., Похил В. І., Рожков В. В., Садвакосов С. І., Скрипник Р.О., Солоха Д. Й., Тюпіна Н. П., Жданова Н. Д., Дринько В. М., Єсенєєв Т. У., Сметанін В. Т., Северов О. В., Фурдак Д. І., Калиниченко О.

О., Задорожня О. М., Солоха І. М.). Його учні успішно працюють в Україні, Казахстані, Киргизії, Німеччині та в інших країнах.

Професор Шуваєв В. Т. мав високу ерудицію і глибокі знання з питань селекції в галузі вівчарства, був керівником низки фундаментальних досліджень, пошукових завдань, серед яких: «Удосконалення племінних і продуктивних якостей тонкорунних і напівтонкорунних овець у Центральній зоні України».

Під його керівництвом та безпосередньої участі було проведено апробацію нової породи українських гірськокарпатських овець. Враховуючи високу ерудицію і глибокі знання з питань селекції в галузі вівчарства, Міністерство сільського господарства і продовольства України призначило його у 1992 році головою Державної експертної комісії по апробації цієї породи, яка провела значну роботу по комплексній оцінці племінних і продуктивних якостей овець нової породи, економічної ефективності галузі та перспективи подальшої роботи по її удосконаленню. У його особовій справі, що зберігається в архіві Дніпровського ДАЕУ, зазначено висновки Державної експертної комісії по апробації нової породи українських гірськокарпатських овець, а дирекція Інституту землеробства і тваринництва західного регіону УААН висловили щире подяку Василю Тихоновичу за об'єктивну оцінку їх роботи.

Наукові розробки наукової школи, фундаментальні дослідження Василя Тихоновича, що проводились у тісній співпраці з Інститутом тваринництва «Асканія Нова», Лісостепу і Полісся УААН, стали основою для Інструкцій з бонітування тонкорунних і напівтонкорунних овець, підготовлену Міністерством сільського господарства і продовольства України., різноманітних методичних рекомендацій.

Завдяки вагомим здобуткам професора В. Т. Шуваєва, його особливим лідерським якостям організатора науки тривалий період він працює у Координаційній раді з вівчарства, у спеціалізованій раді по захисту докторських дисертацій зі спеціальності 06.02.01; 06.02.04 при

Харківському інституті тваринництва УААН. Професор В. Т. Шуваєв працював над державною програмою ДП/182-2003 по розробці технологічної схеми підвищення м'ясної продуктивності овець в господарствах Дніпропетровської області, яка фінансувалась Міністерством освіти та науки України.

За результатами наукових досліджень Професор Шуваєв В. Т. опублікував понад 230 наукових і науково-методичних робіт з теоретичних та практичних питань, пов'язаних з характером наслідування ознак у овець при схрещуванні та чистопородному розведенні.

З 1988 р. – він професор кафедри спеціального тваринництва Дніпропетровського СГП, кафедри технології виробництва продуктів тваринництва Дніпропетровського державного аграрного університету. Василь Тихонович користувався великою повагою і авторитетом серед колег, студентів та друзів. За згадкою доктора с.-г. наук, академіка УААН Козирь В. С., який завідував кафедрою технології переробки продукції тваринництва університету, він був не тільки вчителем, а і відданим другом, мав велику енергію на творчі та добрі справи.

Довгі роки спільної, творчої праці ще з Цілиноградського СГП (Казахстан), об'єднували Василя Тихоновича з професором, завідувачем кафедри зоогієни і основ ветеринарії вже у Дніпропетровському сільгоспінституті Миколою Петровичем Високосом. Він відзначає, що не слід уявляти Василя Тихоновича як тільки людиною, яка була заглиблена лише наукою, науковими інтересами. Він був від природи за своїм характером «різносторонньою особистістю: любив співати, розважатися з друзями і в розвагах завжди верховодив компанією. А особливою для нього «хобі» була рибалка - рибна ловля, тут мало хто зміг би позмагатися... Проте в основі його життєвого шляху завжди були такі кредо як відповідальність, цілеспрямованість, доброзичливість і чуйність до простої людини, чим він і заслужив вічну вдячність і повагу до себе».

За багаторічну та сумлінну роботу В. Т. Шуваєв. нагороджений Почесною Грамотою Кабінету Міністрів України (2003 р.), подяками різноманітних державних і наукових установ, йому присвоєно почесне звання «Заслужений працівник народної освіти України» (1993 р.). Професор Шуваєв В. Т. нагороджений також 3 орденами та 17 медалями.

Наукові досягнення колективу школи, започаткованої корифеєм зоотехнічної науки у галузі селекції сільськогосподарських тварин професором В. Т. Шуваєвим продовжують його учні і понині. З 2010 року керівником одного із напрямів школи проф. Шуваєва В. Т. «Скороспіле м'ясне вівчарство» є завідувач кафедри технології виробництва продукції тваринництва, кандидат сільськогосподарських наук, доцент – Похил Володимир Іванович. Під керівництвом Похила В. І. захистили кандидатську дисертацію Литвищенко Л. О. : «Продуктивні і біологічні ознаки овець м'ясововнового напрямку вітчизняної та зарубіжної селекції при різних методах розведення»; Лесновська О. В: «Ефективність використання баранів олібс та тексель для удосконалення продуктивних якостей овець асканійської м'ясововної породи».

Нині наукові розробки його послідовників здійснюються за проблемою: «Вдосконалення племінних та продуктивних якостей тонкорунних та напівтонкорунних порід овець в Центральній зоні України». Серед фундаментальних досліджень є: обґрунтування теоретичних основ наслідування селекційних ознак при багатопорідному схрещуванні у кросбредному вівчарстві; дослідження прикладного характеру як: впровадження у виробництво сучасних прийомів та методів при створенні скоростиглих м'ясо-вовнових овець з кросбредною вовною.

Наукові розробки впроваджено у виробництво шляхом широкого використання баранів-плідників, створених нових типів м'ясо-вовнових овець у господарствах Дніпропетровської області. У результаті схрещування цих баранів з тонкорунними матками, в цілому по Дніпропетровській області

значно покращені якісні показники вовни у тонкорунних овець: збільшилась довжина, товщина вовни, настриг та вихід чистої вовни.

Досягнення і напрацювання колективу наукової школи, яку очолює В. І. Похил, щорічно презентують на різноманітних всеукраїнських і міжнародних виставках. Наукові здобутки постійно отримують високі оцінки, неодноразово були відзначені нагородами на щорічних міжнародних виставках «Агро», а саме: золотою медаллю в номінації «Розробка й упровадження технологічної схеми підвищення м'ясної продуктивності овець» (2010 р, 2013 р., 2016 р., 2018 р., 2021 р.) і дипломами однойменної виставки в інші роки.

У 2014 р. згідно з наказом Міністерства аграрної політики України створено державну комісію з апробації породи овець – Придніпровська м'ясна. Комісія розглянула матеріали селекційної роботи, за підсумками роботи якої Наказом Міністерства аграрної політики України № 106 від 20 березня 2015 року затверджено селекційне досягнення – порода овець – **Придніпровська м'ясна**. Основними виконавцями в теперішній час є кандидати сільськогосподарських наук, доценти кафедри ТВПТ ДДАЕУ та інших кафедр факультету Похил В. І., Литвищенко Л. О., Калиниченко О. О., Похил О. М., Лесновська О.В., завідувач кафедри технології годівлі і розведення тварин, доктор сільськогосподарських наук, професор Микитюк В. В. та ін.

Для багатьох Василь Тихонович був мудрим наставником, який вирізнявся порядністю, глибоким оптимізмом, довірою та взаєморозумінням, був вимогливим не тільки до інших, а й до себе. Талановитий педагог, завжди в доброму гуморі, він був прикладом для студентів і викладачів. Із вдячністю і повагою згадуємо його всі, хто мав щасливу нагоду творчої праці та життєвого спілкування : вчені, колеги, учні, створеної ним наукової школи, що натхненно продовжують його справу, виробничники, випускники, яким він заклав майстерність професії, посіяв зерна добра і людяності. Він залишився взірцем добропорядної людини,

авторитетного вченого, талановитого і творчого педагога.

7 січня 2010 року на 88 році життя перестало битися серце Василя Тихоновича Шуваєва, світлої людини, до останку відданої своїй справі.

Добра пам'ять про Учителя залишиться назавжди!

Список використаних джерел

1. Високос М. П. Незабутні спогади про яскраву особистість, чуйного порадника і наставника Василя Тихоновича Шуваєва! *Професор Шуваєв Василь Тихонович : біобібліогр. покажч. наук. праць за 1952–2009 рр.* А. Г. Братчик, Н. В. Кобець, С. С. Бушук, В. І. Похил, Д. Ф. Милостива ; наук. ред. С. Г. Піщан. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. С. 19-21
2. Дніпровський державний аграрно-економічний університет. КВЗІ–КЗІ–ДСГІ–ДДАУ. Історія. Сучасність. Особистості. 1922-2022. Гол. редради А. С. Кобець , 5-те вид. Дніпро, Вид-во «ТОВ ЕНЕМ». С. 68,137,239
3. Дніпропетровський державний аграрний університет. Історія. Сучасність. Особистості. 1922-2012 : наук.-довідкове видання. Редрада: А. С. Кобець (гол. ради), Д. М. Онопрієнко, П. К. Охмат, Ю. І. Грищан, А. Г. Братчик, М. П. Гончаренко. Дніпропетровськ : Свідлер А. Л., 2012. С. 40, 44, 65, 68, 118
4. Кросбредне вівчарство. *Наукові школи Дніпропетровського державного аграрного університету.* Редкол. : А. С. Кобець (гол. редкол.), Ю. І. Грищан, В. В. Мареніченко]. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. С. 20-21.
5. Похил В. І. Наукова школа «Кросбредне вівчарство» професора Шуваєва Василя Тихоновича. *Професор Шуваєв Василь Тихонович : біобібліогр. покажч. наук. праць за 1952–2009 рр.* А. Г. Братчик, Н. В. Кобець, С. С. Бушук, В. І. Похил, Д. Ф. Милостива ; наук. ред. С. Г. Піщан. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. С. 11-18
6. Самаріна І. За руном – до Дніпропетровська. *Агробізнес сьогодні.* 2007. № 13-14. С. 28-29.

7. Шуваєв Василь Тихонович. *Професори Дніпропетровського державного аграрного університету 1922-2007*. Редкол. : В. І. Шемавн'юв, А. С. Кобець, М. П. Гончаренко. Дніпропетровськ : Свідлер А. Л., 2007. С.97

8. Василий Тихонович Шуваев. *УикипедиЯ. Казакия ашик*. Режим доступу : <https://kk.wikipedia.org/wiki>. – (На казах. мові).

ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

*Дідур К.М., к.е.н., доцент
Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

В роботі проаналізовано важливість виробництва конкурентоспроможної продукції для підвищення ефективності виробничо-фінансової діяльності підприємств. Для здійснення управління конкурентоспроможністю продукції досліджено її сутність, наведено класифікацію параметрів, визначено фактори, що впливають на конкурентоспроможність продукції підприємств.

The article analyzes the importance of the production of competitive products for increasing the efficiency of the production and financial activities of enterprises. In order to manage the competitiveness of products, its essence was investigated, the classification of parameters was given, and the factors influencing the competitiveness of the products of enterprises were determined.

На сьогоднішній день в нашій державі склалася достатньо складна економічна ситуація, яка виникла через неспровоковану агресію Російської федерації проти України. Відбулось значне падіння ВВП, велика частина підприємств змушені припинити свою діяльність або її обмежити. Як результат, вітчизняні підприємства зазнають великих збитків, але все ж роблять все можливе для того, щоб утриматися на ринку. За даних умов конкуренція швидко зростає та стає все більш жорсткою, саме через це, всі